

פרק שלישי: טקסים ומנהגים – מן האירוסין לנישואין

סוגיה 10 – ברכות האירוסין

בימי קדם היה נהוג לקיים שני טקסים נפרדים אירוסין וקידושין (ביניהם היה לעתים פער של שנה שלמה!): הקידושין (אירוסין) - מציינים את הפיכתם של בני הזוג לקשורים מבחינה משפטית (האישה הופכת לאשת איש, אך עדיין אסור להם לקיים חיי מין), והם נערכו בבית הכלה.

לאחר שהחתן היה מקדש את ארוסתו נהגו לומר את 'ברכת האירוסין' בבית אבי הכלה.

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ז' עמוד ב' (עמוד 48 חוברת לתלמיד)

תניא אידך:

מברכין ברכת חתנים בבית חתנים,
וברכת אירוסין בבית האירוסין.

ברכת האירוסין מאי מברך?

מהו נוסח ברכה זו שמברכים באירוסין

רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא, תרווייהו משמיה דרב יהודה
אמרי:

זהו נוסח הברכה

(פתיחה) **ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו:**
וציונו על העריות

שנתן לנו מצווה זו של איסורי עריות, נישואים האסורים על-פי
ההלכה:

אשת איש, אח ואחות, אב ובתו. אחות האב, אחות אשתו כל עוד
אשתו בחיים (גם אם התגרשה) אשת אחי האם, אשת אבי אביו, חלוצה
שאסורה לכהן ועוד.

ואסר לנו את הארוסות (שלנו)

והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין.

את נשותינו הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין

לדעת רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא המובאים בשמו של רב יהודה, ברכת האירוסין היא
ברכה קצרה, המתחילה בנוסח "ברוך אתה" אך אינה מסיימת בנוסח זה.

רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה רב יהודה:

ברוך אתה ה' מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין.

קדושת ישראל נובעת מהעובדה שמסגרת חיי המשפחה מאורגנת על ידי חופה וקידושין

אולם לדעת רב אחא בריה דרבא המובאים בשמו של רב יהודה, ברכת האירוסין היא ברכה ארוכה, המתחילה בנוסח "ברוך אתה" ומסיימת בנוסח זה.

ומעירים

מאן דלא חתים

ברכה זו כרב אחא אלא משאיר אותה בלא החתימה, סבור כי

- מידי דהוה אברכת הפירות

כמו בעניין בורא פרי העץ

ואברכת מצוות,

לדוגמא "להדליק נר של שבת" - שבנוסח ברכות אלא יש רק פתיחה, אבל אין בהן חתימה

ומאן דחתים - מידי דהוה אקידושא.

בברכה זו של קידושין סבור כמו שהוא בעניין קידוש. שיש בנוסח הברכה בקידוש גם פתיחה וגם חתימה:

'ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו מכל העמים [...] ברוך אתה ה' מקדש השבת'

הערה: יש הטוענים כי, כנגד המנהג של קידושי הביאה, שרוח חכמים לא הייתה נוחה הימנו, תיקנו בתקופת התנאים את ברכת האירוסין, המדגישה את חוסר השלמות שביחסי האישות לפני החופה. החתן נצטווה לדחות את יחסי האישות עד לאחר כניסת בני הזוג לחופה.

שולחן ערוך אבן העזר, הלכות קידושין, סימן ל"ד סעיף א'-ב'

כל המקדש אשה, בין על ידי עצמו בין על ידי שליח, מברך, "אשר קדשנו במצותיו, וצונו על העריות, ואסר לנו הארוסות, והתיר לנו הנשואות [לנו] על ידי חפה בקדושין, ברוך אתה ה' מקדש ישראל. ואחר שגמר הברכה, יקדש:

נהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין, ומברך עליו תחלה, ואחר כך מברך ברכה זו. ואם אין שם יין או שכר, מברך אותה בפני עצמה:

מתוך בחינת הבגרות - קיץ תשס"ח, 2008

- (ש) "ברכת האירוסין מאי מברך [...] מידי דהוה אקידושא".
א. מהו נוסח ברכת האירוסין לפי רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא, ומהו הנוסח לפי רב אחא בריה דרבא?
ב. כיצד מסבירים בגמרא את חילוקי הדעות בין החכמים?

- (ת) א. נוסח ברכת האירוסין לפי רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא:
ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו:
וציונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות, על ידי חופה וקידושין.
הנוסח לפי רב אחא בריה דרבא:
כפי הנוסח לעיל בתוספת החתימה:

ברוך אתה ה' מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין
ב. מי שלא חותם – מתייחס לברכת האירוסין כאל ברכה קצרה כמו ברכת פירות וברכת מצוות, ומי שחותם מתייחס לברכת האירוסין כאל ברכה ארוכה כמו קידוש.

ש) הסבר את המושגים הבאים:

א. עריות

ב. ברכה קצרה

ג. ברכה המצוות

ת) א. עריות - בני אדם שאסור להם להתחתן זה עם זה, או לקיים ביניהם יחסי אישות.

(נשים האסורות בנישואין משום קרבת דם או משום היותן נשואות).

ב. ברכה קצרה - ברכה הפותחת במילים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם" ולאחריה

תוכן הברכה (ללא חתימה בסוף).

ג. ברכת המצוות - ברכה שמברכים אותה לפני עשיית מצוות.

מתוך בחינת הבגרות - קיץ תשע"ד, 2014

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ז' עמוד ב' - דף ח' עמוד א'

13) א. במה עוסקת מסכת כתובות? באיזה סדר מסדרי המשנה היא כלולה?

ב. מה מציינות המילים "בתולה נשאת" שבכותרת הדף?

ת) א. מסכת כתובות עוסקת בעיקר במגוון היבטים של חיי הנישואין. היא כלולה בסדר נשים.

ב. המילים "בתולה נשאת" מציינות את שם הפרק.

14) א. "ברכת האירוסין - מאי מברך". הסבר את שאלת הגמרא.

ב. העתק את הנוסח הראשון של ברכת האירוסין. כתוב במלואם את הביטויים

המקוצרים

בראשי תיבות.

ג. על פי הנוסח השני, מה נוסף בברכת האירוסין?

ת) א. מהו נוסח הברכה שמברכים באירוסין?

ב. "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו

וציוונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין".

ג. **נוספה (לנוסח לעיל בסעיף ב')** החתימה: ברוך אתה ה' מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין".

שאלות נוספות

ש) א. לאחר שהחתן היה מקדש את ארוסתו נהגו לומר את 'ברכת האירוסין'. היכן נאמרת הברכה?

ב. הסבר את המילים "וציוונו על העריות".

ג. הסבר את המושגים ברכה קצרה וברכה ארוכה.

ת) א. ברכת האירוסין נאמרת בבית אבי הכלה.

ב. הקב"ה נתן לנו מצווה של איסורי עריות, דהיינו נישואים האסורים על-פי ההלכה.

ג. ברכה קצרה = ברכה הפותחת במילים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם". ולאחריהן תוכן הברכה.

ברכה ארוכה = ברכה הפותחת במילים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם". ולאחריהן תוכן הברכה, והיא מסתיימת בחתימה שבה חוזרים ואומרים "ברוך אתה ה'", ומסיימים בעיקר הברכה מבחינת תוכנה.

הערה: הכתובה נכתבה בשעת האירוסין – אולם יוקדש לה פרק מיוחד מאוחר יותר!

שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן יג

וכך מצאתי עוד בספר שו"ת חלקת יעקב (ר' מרדכי יעקב ברייש 1896-1976). ח"ג סי' קל"ו

שנשאל למעשה אודות בחור אחד שיש לו רח"ל (רחמנא ליצלן) מחלת הסרטן ל"ע (לא עלינו), ולהחולה עצמו וגם למשפחתו לא נודע כלל מזה, והוא נתארס לנערה לינשא עמה אם הרופא מחויב לגלות זאת לכלה בהיות ולדעת הרופאים לא יחיה יותר משנה או שנתיים, וכמובן שבהודע זאת לכלה לא תנשא עמו.

והשיב שמחויב הרופא לגלות זאת להכלה, כשהנימוק ההלכתי הראשי שלו בזה הוא מפני דאחרת הוא יעבור על הלאו של "לא תעמוד על דם רעך", בהסתמכו על הנפסק ברמב"ם (פ"א מרוצח ובח"מ סי' תכ"ו), דהרואה את חברו טובע בים וכו' או חיה רעה באה עליו או ששמע עכו"ם או מומרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח, ולא גילה אוזן חברו, וכיוצא בדברים אלו עובר על לא תעמוד על דם רעך ע"פ שם.

רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק א' הלכה י"ד

כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הַצִּיל עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (ויקרא, יט, טז). וְכֵן הָרֹאֶה אֶת חֲבֵירוֹ טוֹבֵעַ בַּיָּם. אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו. אוֹ חֵיהַ רְעָה בָּאָה עָלָיו. וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ. אוֹ שְׂיִשְׁכַּר אַחֲרִים לְהַצִּילוֹ וְלֹא הַצִּיל. אוֹ שֶׁשָּׁמַע גּוִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְּׁבִים עָלָיו רְעָה אוֹ טוֹמְנִין לוֹ פֶּחַ וְלֹא גָלָה אֶזְנָן חֲבֵירוֹ וְהוֹדִיעָם. אוֹ שֶׁיָּדַע בְּגוֹי אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵירוֹ וְיָכוֹל לְפָסוֹ בְּגִלְל חֲבֵירוֹ לְהַסִּיר מֵהַ שִׁבְלָבוֹ וְלֹא פָּסָם. וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּדִבְרֵים אֵלֶּה. הַעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ.

"העמדה של החוק והנוהל במדינת ישראל מנוגדת לעמדה של ההלכה בעניין זה. רופאים שגילו כי אדם הוא חולה באיידס נמנעו מלדווח על כך לבני משפחתו או לציבור, בגלל צנעת הפרט, וחובת הסודיות הרפואית. ההלכה אינה מכירה בזכויות כאלה, כאשר מדובר בגרימת נזק לאחרים. לפי ההלכה חובה על הרופא המגלה מחלה כזאת לדווח לכל מי שעלול להיפגע מן החולה"

http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/sde_chem/lasonara.htm

על חופש המידע וזכויות הפרט - יהודה איזנברג - בשדה חמד, גיליון ג-ד תשנ"ו

אסתר בת-אם